

Ptiči hrastovega pragozda in bližnje okolice v Krakovskem gozdu

The birds of oak virgin forests and the immediate surroundings in Krakovian Forest

Janez GREGORI

1. UVOD

Krakovski gozd je nižinski gozd ob reki Krki pri Kostanjevici na Krškem polju. Je del subpanonskega območja, z raznimi favnističnimi značilnostmi, tudi ptiči.

O ptičih Krakovskega gozda je, kolikor mi je znano, objavljenega malo: favnistični pregled, ki omenja 30 vrst (Gregori 1975), kasneje pa še krajši prispevek (Smerdu 1983/84) in dve notici (Smerdu 1981, Jančar 1991). Na ornitološki pomen Krakovskega gozda opozarja tudi Enciklopedija Slovenije (Gregori 1991). V omenjenih prispevkih so navedeni favnistični podatki za zavarovani del z najbližjo okolico, le zadnji omenja tudi Trstenik.

2. OPIS OBRAVNAVANEGA PREDELA

Krakovski gozd je okoli 7000 ha velik gozdni kompleks, ki predstavlja najbolj zahodni del nekoč velikanskih površin slavonskega dobovega gozda v Posavju in Podonavju. V osrčju tega gozda je 40,5 ha velik zavarovani del, ki ima ohranjene pragozdne značilnosti in je bil 1952. leta izločen iz gospodarjenja. Ta nižinski gozdni rezervat leži na nadmorski višini 150 do 161 m. Od drevesnih vrst v njem prevladujejo orjaški stoletni hrasti dobi in beli gabri, podrast pa je večinoma slabo razvita. Fitocenološko spada gozdni rezervat v združbo

gabra in evropske gomoljščice, *Pseudostellario-Carpinetum*, ter doba in evropske gomoljščice, *Pseudostellario-Quercetum* (Accetto 1974).

Gozd zunaj rezervata je gospodarsko izkoriščen, kar je videti tudi po drobnejših drevesih. Vrste drevja pa so enake kot v rezervatnem delu, prevladujeta dob in gaber. Ponekod so kot primes še posamezne smreke in jelke.

Krakovski gozd leži na slabo prepustnih tleh, zato se ob padavinah voda dolgo zadržuje na površju. V niže ležečih predelih, kjer se voda ne umakne, se je razvilo močvirje. Tako močvirje je Trstenik, na vzhodnem delu gozda. Preraščajo ga razni šaši, na manjših površinah ob robu so trstišča, na mestih, kjer je podlaga nekoliko višja, pa raste grmovje in posamezno drevje, predvsem jelše in vrbe. Ob Trsteniku je manjši travnik, na njem pa stavba (omenjam jo zato, ker je pogoj za prisotnost nekaterih vrst ptičev) in nekaj obdelovalnega polja.

3. METODA DELA

V tem prispevku navajam ptiče v zavarovanem delu Krakovskega gozda in v gozdu bližnje okolice ter ptiče v Trsteniku z okolico. V nadaljnjem besedilu za zavarovani del dosledno uporabljam izraz pragozd.

Po letu 1974 sem večkrat zahajal v Krakovski gozd, temeljitejše zapise sem opravil v naslednjih dnevih: 20. 6. 1974, 18. 4. 1975, 7. 5. 1976, 18. 1. 1977, 27. 4. 1977, 4. 3. 1976, 31. 3. 1976, 4. 4. 1979, 14. 6. 1984, 5. 4. 1985 ter 20. 6. 1990.

Poleg favnističnih zapisov sem v gozdu skušal ugotavljati tudi številčnost posameznih vrst ptičev. Podatke sem zbiral po metodi t. i. transekta. Ob počasni hoji skozi gozd in krajših postankih sem zapisoval osebke na obeh straneh ob poti in po oceni zapisoval njihovo oddaljenost od poti (Emlen 1971). Vsak pojoči samec ali samec z izrazitim izražanjem območnosti, je obravnavan kot par. Popisi so bili opravljeni v ugodnem vremenu v jutranjih urah. V zavarovanem delu mi je uspelo narediti štiri popise v dolžini 2 km, v okoliškem gozdu pa 3 popise po 2 km. Podrobnejši podatki popisov so v bazi podatkov Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

Za transekte, opravljene 18. 4. 1975, podajam samo kvalitativne podatke, to je prisotnost vrst, ker kvantitativnih nisem zapisoval dosledno. Za druge transekte podajam stopnjo dominance (D%) za posamezno vrsto ($D = n \times 100 : N$, pri čemer je n ugotovljeno število osebkov določene vrste, N pa število osebkov vseh ugotovljenih vrst ptičev). Poudarjam, da je dobljena vrednost za stopnjo dominantnosti zgolj okvirna, saj število osebkov ni ovrednoteno glede na različno odkrivnost vrst (glasnost petja, plahost, aktivnost petja).

Za Trstenik in okolico sem zbiral podatke ob raznih obiskih, prav tako tudi podatke za zimski čas in prelet.

4. REZULTATI

Pregled prisotnosti in stopnje dominance posameznih vrst v pragozdnem

delu in v gozdu neposredno ob njem podajam v tabeli 1.

Podatke sem zbiral ob omenjenih dvokilometrskih popisih, pod optimalnimi pogoji.

Podatki za Trstenik in okolico ter za vrste na preletu in prezimovanju so navedeni v sistematskem delu.

Spisek vrst, ugotovljenih v gozdnem rezervatu in bližnji sosesčini, dopolnimo še s podatki iz literature. Tu sta bila opazovana še orel belorepec (*Haliaeetus albicilla*) (Gregori 1975) ter pikasti martinec (*Tringa ochropus*) (Jančar 1991).

5. SISTEMATSKI DEL

Nycticorax nycticorax – kvakač. 6. 5. 1976 zvečer letel čez pragozdni del.

Ardea cinerea – siva čaplja. 20. 6. 1990, 1 nad Trstenikom.

Ciconia nigra – črna štoklja. Prvič je bila ugotovljena tu na gnezdenju leta 1974, po mnenju gozdarjev pa so v gozdu gnezdili trije pari že 12–15 let prej, tj. od okoli leta 1960 (Gregori 1975). Na gnezdenju je bila opazovana še leta 1984 (Smerdu 1983/84). Spomladi tega leta je bilo staro gnezdo zaradi snega nagnjeno in zapuščeno, nedaleč od njega pa je bilo v rogovili visokega doba narejeno novo. Sam sem jo zadnjič videl v tem predelu 5. 4. 1985.

Pernis apivorus – sršenar. 20. 6. 1990 krožil nad poseko ob Trsteniku, kasneje se mu je pridružil še eden.

Haliaeetus albicilla – orel belorepec. 20. 6. 1974 mlad osebek na preletu (Gregori 1975).

Accipiter gentilis – kragulj. 4. 3. 1976 in 5. 4. 1985 v pragozdu, 31. 3. 1976 letel čez pragozd.

Buteo buteo – navadna kanja.

Aquila pomarina – mali klinkač. Tu

je bilo edino poznano gnezdo v Sloveniji. Gnezdil je leta 1976 in sicer na visokem dobu blizu gnezda črnih štorkelej. Rado Smerdu ga je na gnezdu večkrat posnel na filmski trak in vse je kazalo, da gre za velikega klinkača (Smerdu 1981). Dr. Andrej O. Župančič ga je snemal na gnezdu leta 1980 in posnel tudi oglašanje. Filmski posnetki kot tudi sonogram govorijo, da je šlo za malega klinkača. Sam sem ga videl zadnjič 26. 4. 1977, ko je krožil nad gozdom in strmo pikiral.

Aquila heliaca – kraljevi orel. Ko smo s Stanetom Peterlinom in Radom Smerdujem 31. 3. 1976 prispeli iz pragozda na rob Trstenika, smo na suhem drevesu sredi močvirja zagledali veliko ujedo orlove velikosti. Ko je zletela, je še nekajkrat nizko zaokročila, tako da je bilo jasno videti svetlo liso vzdolž ramen, kakršno ima edino kraljevi orel (*Aquila heliaca*). Ko sta se Nada in Rado Smerdu zadrževala 15. 5. istega leta v Malencih, sta opazovala prav takega orla. Morda je šlo za istega ptiča.

Perdix perdix – poljska jerebica. 4. 3. 1976 sta 2 zleteli na polju pri Trsteniku.

Vanellus vanellus – priba. 4. 3. 1976 jih je 19 letelo čez Trstenik.

Tringa ochropus – pikasti martinec. 16. 3. 1991 (Jančar 1991).

Columba oenas – golob duplar.

Columba palumbus – golob grivar. 5. 4. 1985 par letel čez Trstenik.

Streptopelia turtur – divja grlica.

Cuculus canorus – kukavica.

Strix aluco – lesna sova. 6. 5. 1976 zvečer 2 oglašali.

Strix uralensis – kozača. Prvič sem jo tod videl 31. 3. 1976, in sicer je sedela na dobu kakih 10 m visoko, detli in brglezi v okolici pa so se svarilno oglašali. Z Radom Smerdujem sva poslušala dve 6. 5. 1976 zvečer. Jančar (1991) se je srečal z njo 16. 3. 1991.

Upupa epops – smrdokavra. 7. 5. 1976 ob pragozdu.

Picus canus – siva žolna.

Picus viridis – zelena žolna. 6. 5. 1976 ob pragozdu, 18. 4. 1985 v pragozdu.

Dryocopus martius – črna žolna. 4. 3. 1976 se je oglašala z obema značilnima glasovoma. Gozdar Hrvoje Oršanič je potrdil gnezdenje črne žolne v pragozdu, kjer je dobil gnezdo.

Dendrocopos major – veliki detel.

Dendrocopos medius – srednji detel.

Dendrocopos minor – mali detel. 4. 3. 1976 ob Trsteniku; 31. 3. 1976 v pragozdu.

Anthus trivialis – drevesna cipa.

Motacilla alba – bela pastirica. 5. 6. 1984 in 19. 6. 1990 ob Trsteniku.

Troglodytes troglodytes – stržek.

Prunella modularis – siva pevka. 4. 3. 1976 ob pragozdu.

Erithacus rubecula – taščica.

Turdus merula – kos.

Turdus pilaris – brinovka. 4. 3. 1976 jata v pragozdu.

Turdus philomelos – cikovt.

Turdus viscivorus – carar. 5. 4. 1985 v pragozdu.

Locustella fluviatilis – rečni cvrčalec. 5. 6. 1984 so 3 peli v Trsteniku, 19. 6. 1990 sta pela tam dva, naslednji dan pa trije.

Locustella luscinioides – trstni cvrčalec. 20. 6. 1974 intenzivno pel v Trsteniku, opazoval sem ga z razdalje štiri do pet metrov.

Acrocephalus palustris – močvirska trstnica. 5. 6. 1984 pela v Trsteniku, tam tudi 19. 6. 1990.

Sylvia communis – rjava penica. 5. 6. 1984 pela v Trsteniku, 20. 6. 1990 so bile tam tri pojoče.

Sylvia atricapilla – črnoglavka.

Phylloscopus sibilatrix – grmovščica.

Phylloscopus collybita – vrbja listnica.

Phylloscopus trochilus – kovaček.

Regulus regulus – rumenoglavi kraljiček. 4. 3. 1976 so bili 4 na jelki blizu Trstenika, eden je pel.

Regulus ignicapillus – rdečeglavi kraljiček. 4. 3. 1976 sem jih videl 5 ob Trsteniku in 3 v pragozdu.

Muscicapa striata – sivi muhar.

Ficedula albicollis – belovrati muhar.

Aegithalos caudatus – sinica dolgorepka. 31. 3. 1976 jata v pragozdu, 2 z belo glavo.

Parus palustris – vrbja sinica.

Parus caeruleus – plavček.

Parus major – velika sinica.

Sitta europaea – brglez.

Certhia familiaris – dolgoprsti plezalček.

Certhia brachydactyla – kratkoprsti plezalček.

Oriolus oriolus – kobilar.

Lanius collurio – rjavi srakoper. 19. in 20. 6. 1990 sta bila ob Trsteniku 2 para.

Garrulus glandarius – šoja.

Corvus monedula – kavka. V pragozdu tudi 4. 3. in 31. 3. 1976.

Corvus cornix – siva vrana. V pragozdu 4. 3. 1976 in 5. 4. 1985.

Corvus corax – krokar. 31. 3. 1976 nad pragozdom, 5. 6. 1984 in 5. 4. 1985 ob Trsteniku.

Sturnus vulgaris – škorec. 31. 3. 1976 jih je bilo v pragozdu okoli 50.

Passer montanus – poljski vrabec. 4. 3. 1976 4 ob hiši v Trsteniku, 5. 6. 1984 par sredi Trstenika.

Fringilla coelebs – ščinkavec.

Fringilla montifringilla – pinoža. 4. 3. 1976 v Trsteniku, 31. 3. 1976 ok. 10 v pragozdu.

Serinus serinus – grliček. 20. 6. 1990 par ob Trsteniku.

Carduelis chloris – zelenec. 20. 6. 1990 svatbeni let ob robu gozda.

Carduelis carduelis – lišček. 19. 6. 1990 par ob Trsteniku, 20. 6. 1990 par ob hiši v Trsteniku.

Pyrrhula pyrrhula – kalin. 4. 3. 1976 3 na topolu pri Trsteniku.

Coccothraustes coccothraustes – dlesk. 19. 6. 1990 par ob robu Trstenika.

Emberiza citrinella – rumeni strnad. 18. 1. 1977 10 na njivi pri Malencih, 19. 6. 1990 pel ob robu Trstenika.

6. RAZPRAVA

Omenjam 69 vrst ptičev, od tega jih najmanj 40 gnezdi v pragozdu z bližnjo okolico.

Če primerjamo gnezdilce v pragozdu in v okoliškem gozdu, vidimo, da so v prvem pogostejše vrste, ki gnezdiijo na visokem drevju (npr. črna štoklja, sršenar, mali klinkač) ali so vezani na drevesna dupla (npr. golob duplar, sovi, žolne, detli, sinice, brglez, škorec). Glede na to, da je večina teh vrst ogroženih, je očiten velik pomen ohranjanja pragozdskih ostankov tudi po ornitološki plati.

Zanimivo je tudi pogledati, katere vrste so v pragozdu dominantne. V vseh treh popisih, ko sem beležil število osebkov (v tabeli 1 kolone 2–4), je bil dominanten ščinkavec, v dveh popisih taščica, brglez, škorec in stržek, samo v enem popisu pa so bili dominantni belovrati muhar, kratkoprsti plezalček, kos, plavček, velika sinica, vrbja sinica, črnoglavka, cikovt in celo srednji detel. Ob teh podatkih se pokaže, kako je zelo pomemben datum popisa, saj od njega zavisi aktivnost ptičev. Ni vseeno ali je to v času, ko pari oblikujejo svoja območja in se samci močno eksponirajo, ali so celo še na preletu, ali pa v času, ko je gnezdenje na višku. Tako sem 18. 4. zabeležil prepevajočega kovačka, ki pa je bil tedaj še na selitvi, v popisu 20. 6. pa nisem zabeležil škorca, sicer dominantno vrsto, ker so bili tedaj

mladiči že speljani in so s starši zapustili pragozd.

Ugotovitve nekaterih vrst so prispevek k njihovemu favnističnemu poznavanju. Vsekakor je zanimivo opazovanje kraljevega orla *Aquila heliaca*, ki je po meni znanih podatkih edino opazovanje v Sloveniji. Žal ni fotografsko dokumentirano, ostal je le zapis v terenski beležnici. Podatka Komisija za redkosti še ni preučila.

Favnistično zanimiva je ugotovitev kozače *Strix uralensis*, za katero je pri nas razmeroma malo podatkov. Opazovanje pa je zanimivo tudi po ekološki plati, glede na habitat, ki ga naseljuje. Glutz V. Blotzheim & Bauer (1980) navajata, da se na Balkanu zadržuje v glavnem v jelovo bukovih gozdovih. Ugotovitev kozače pa je zanimiva tudi zato, ker isti habitat naseljuje lesna sova *Strix aluco*, kar je zanimivo glede medvrstnih odnosov. Vsekakor bo treba posvetiti več pozornosti proučevanju odnosov obeh vrst v Krakovskem gozdu.

Omeniti je treba črno žolno *Dryocopus martius*, ki jo navadno povezujemo s prisotnostjo iglavcev v gozdu. Glutz V. Blotzheim & Bauer (1980) kot njen optimalni biotop navajata južnoevropske montanske do visokomontanske bukove gozdove z naravno primesjo smreke ali jelke in jelovo bukove gozdove; le redko je v gozdovih brez primesi iglavcev, med njimi ne navajata hrastovih. Podobne so navedbe (tj. brez hrastovih gozdov) drugih avtorjev (Cramp 1985, Matvejev 1976). Zakonca Rucner (1972) navajata črno žolno kot gnezdilko v gozdu doba *Quercus robur* v Baranji.

Vsekakor so presenetljivi podatki za dolgoprstega plezalčka *Certhia familiaris*, saj je prisoten v gnezditvenem obdobju, in to v velikem številu (D% celo 4,4). V popisih kasnega datuma ni zabeležen, kar je mogoče tudi posledica

njegove pognezditvene pevske neaktivnosti. Matvejev (1976: 210) ga ima za gnezdilca gozdov v večjih višinah, na Balkanskem polotoku v pasu nad 1000 metrov. Zanimive so raziskave zakoncev Rucner (1972), ki sta raziskovala populacije ptičev v gozdovih Baranje, kjer sta omenjenega plezalčka registrirala v treh gozdnih združbah, tudi v nižinskem hrastovem gozdu. Po njunem mnenju je treba prisotnost dolgoprstega plezalčka v teh gozdovih pripisovati veliki vlažnosti.

Ob koncu skušajmo oceniti kakšen je ornitološki pomen zavarovanega predela v Krakovskem gozdu in njegove okolice. Kaj je tako pomembnega, da se ta predel uvršča na spisek za ptiče evropsko pomembnih predelov (Grimmett, Jones 1989)? Od ogroženih vrst, navedenih v Rdečem seznamu ogroženih ptičev Slovenije (Gregori, Matvejev 1992), gnezdi v Krakovskem gozdu kar 19 vrst. Glede na posamezne kategorije ogroženosti iz omenjenega seznama, so od prizadetih vrst tu črna štoklja, sršenar in poljska jerebica, od ranljivih pa kragulj, kanja, golob duplar, divja grlica, siva žolna, črna žolna, srednji detel, mali detel, rjavi srakoper, rečni cvrčalec, rjava penica, belovrati muhar in brglez. Od redkih vrst so tu mali klinčač, uralska kozača in trstni cvrčalec. Še posebej pomembno je, da so tu številčno bogate populacije srednjega detla in belovratega muharja.

Po ornitološki plati je torej Krakovski gozd edinstven, tu so ohranjene populacije nekaterih ogroženih vrst v takem številu kot nikjer drugje pri nas. Ta ekosistem je zato treba ohraniti v celoti. Že pred več kot 15. leti je bila podana pobuda (Gregori 1975), da bi ga popolno zavarovali. Nasprotovanj ne bo, saj bi šlo le za borih 40,5 ha gozda in mogoče nekaj sto metrov varovalnega

Tabela 1: Ptiči hrastovega gozda v Krakovskem gozdu in njihova stopnja dominanc (D %)
 Table 1. The birds of Krakovian (oak) Forest and their degree of dominance (D %)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		D %	D %	D %		D %	D %				
<i>Ciconia nigra</i> – črna štoklja	x	0,6						x			
<i>Pernis apivorus</i> – sršenar				0,9				x			
<i>Buteo buteo</i> – navadna kanja	x	0,6	0,3		x		1,4	x	x		
<i>Columba oenas</i> – golob duplar	x	3,1	2,0	0,9				x			
<i>Streptopelia turtur</i> – divja grlica		1,2				5,7		x	x		
<i>Cuculus canorus</i> – kukavica	x	1,9	1,3			1,1	1,4	x	x		
<i>Strix aluco</i> – lesna sova			0,3					x			
<i>Picus canus</i> – siva žolna		1,2			x			x	x		
<i>Picus viridis</i> – zelena žolna		0,6						x	x		
<i>Dryocopus martius</i> – črna žolna			0,3	0,9				x			
<i>Dendrocopos major</i> – veliki detel		0,6	2,3	0,9		x	2,7	x	x		
<i>Dendrocopos medius</i> – srednji detel	x	3,8	3,7	5,9	x	3,4	2,7	x	x		
<i>Dendrocopos minor</i> – mali detel			1,0					x	x		
<i>Anthus trivialis</i> – drevesna cipa						1,1				x	
<i>Troglodytes trogl.</i> – stržek	x		5,0	8,2	x		2,7	x	x		
<i>Erithacus rubecula</i> – taščica	x	2,5	18,3	12,7	x	4,6	14,9	x	x		
<i>Turdus merula</i> – kos	x	0,9	6,0	5,0	x	3,4	5,4	x	x		
<i>Turdus philomelos</i> – cikovt		1,2	2,7	14,1	x		8,1	x	x		
<i>Sylvia atricapilla</i> – črnoglavka	x	2,5	4,0	9,1	x	12,6	18,9	x	x		
<i>Phyllosc. sibilatrix</i> – grmovščica			0,6					x			
<i>Phyllosc. collybita</i> – vrba listnica					x	4,6	2,7	?	x		
<i>Phyllosc. trochilus</i> – kovaček					x						x

<i>Muscicapa striata</i> – sivi muhar		1,3	0,9			1,4	x	x
<i>Ficedula albicollis</i> – belovrati muhar	x	10,7	2,7	0,9	x	9,7		x x
<i>Aegithalos caudatus</i> – sinica dolgorepka		0,3	0,6			0,6	1,4	x x
<i>Parus palustris</i> – vrnja sinica	x	6,6	2,0	0,5	x	2,3	1,4	x x
<i>Parus caeruleus</i> – plavček	x	7,2	3,3	0,9	x	8,6	0,7	x x
<i>Parus major</i> – velika sinica	x	6,9	2,0	0,9	x	9,1	1,4	x x
<i>Sitta europaea</i> – brglez	x	4,1	7,7	5	x	2,8	1,4	x x
<i>Certhia familiaris</i> – dolgoprsti plezalček	x	4,4			x			x x
<i>Certh. brachydactyla</i> – kratkoprsti plezalček	x	3,8	5,0	3,2	x	2,3	1,4	x x
<i>Oriolus oriolus</i> – kobilar		4,4	2,7	0,9		6,9	1,4	x x
<i>Garrulus glandarius</i> – šoja		0,3	0,3	1,8		0,6	1,4	x x
<i>Corvus monedula</i> – kavka	x	1,9			x			?
<i>Sturnus vulgaris</i> – škorec	x	15,4	9,0		x	4,0		x x
<i>Fringilla coelebs</i> – ščinkavec	x	12,9	15,3	26,4	x	14,3	27,7	x x
<i>Cocc. coccothraustes</i> – dlesk					x	2,3		x

Legenda:

Popisi v zavarovanem delu:

- 1 – 18. 4. 1975
- 2 – 7. 5. 1976
- 3 – 14. 6. 1984
- 4 – 20. 6. 1990

Popisi v okoliškem gozdu:

- 5 – 18. 4. 1975
- 6 – 7. 5. 1976
- 7 – 20. 6. 1990

Status vrste:

- 8 – gnezdilec v pragozdu
- 9 – gnezdilec v okoliškem gozdu
- 10 – gnezdilec gozdnega roba
- 11 – preletnik
- ? – gnezdenje vprašljivo
- x – prisotnost

Key:

Mappings in the protected region:

- 1 – April 18th, 1975
- 2 – May 7th, 1976
- 3 – June 14th, 1984
- 4 – June 20th, 1990

Mappings in the surrounding forest:

- 5 – April 18th, 1975
- 6 – May 7th, 1976
- 7 – June 20th, 1990

Status of species:

- 8 – virgin forest breeder
- 9 – surrounding forest breeder
- 10 – forest edge breeder
- 11 – passage migrant
- ? – questionable breeding
- x – presence

pasu. Razmisliti pa bi bilo treba tudi o zavarovanju Trstenika zaradi vse redkejših in vse bolj ogroženih močvirnih življenjskih prostorov.

LITERATURA

ACCETTO, M., 1974: Združbi gabra in evropske gomoljščice ter doba in evropske gomoljščice v Krakovskem gozdu. *Gozdarski vestnik*, 32: 357-369.

CRAMP, S. (ed.), 1985: *The Birds of the Western Palearctic*. Vol. IV.

EMLÉN, J. T., 1971: Population densities of birds derived from transect counts. *Auk* 88: 323-342.

GLUTZ V. BLOTZHEIM, U. N., K. M. BAUER, 1980: *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Bd. 9, Akad. Verlagsges., Wiesbaden.

GREGORI, J., 1975: Prispevek k poznavanju ptičev Krakovskega gozda, *Varstvo narave*, 8: 81-90.

GREGORI, J., 1991: Krakovski gozd, *Enciklopedija Slovenije* 5: 370.

GREGORI J., S. D. MATVEJEV, 1992: Rdeči seznam ogroženih ptičev Slovenije. *Varstvo narave*, 17: 29-39, Ljubljana (v tisku).

GRIMMETT, R. F. A., T. A. JONES, 1989: *Important Bird Areas in Europe*. ICBP Technical Publication No. 9, pp. 888.

JANČAR, T., 1991: Kozača *Strix uralensis*. *Acrocephalus*, 12 (49): 158-159.

MATVEJEV, S. D., 1976: Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva. *Detlići i ptice pevačice*. SANU, Beograd, pp. 365.

RUCNER, D., RENATA RUCNER, 1972: Prilog poznavanju napučenosti ptica u biotopima Baranje. *Larus*, 24: 31-64.

SMERDU, R., 1981: Ali veliki klinkač *Aquila clanga* gnezdi v Sloveniji. *Acrocephalus*, 2 (10): 56.

SMERDU, R., 1983/84: Gnezdenje črne štokrlje v Krakovskem gozdu. *Proteus*, 46: 360-362.

POVZETEK

Kravovski gozd pri Kostanjevici na Krškem polju je okoli 7000 ha velik gozdni kompleks, ki predstavlja najbolj zahodni del nekoč velikanskih

površin dobovega gozda v Posavju in Podonavju. V osrčju gozda (150 do 161 m n. m.) je 40,5 ha velik del z ohranjenimi pragozdni značilnostmi, ki je bil 1952. leta izločen iz gospodarjenja kot gozdni rezervat. Izmed drevesnih vrst prevladujejo orjaški stoletni hrasti dobi in beli gabri, podrast pa je večinoma slabo razvita. Fitocenološko spada gozdni rezervat v združbo gabra in evropske gomoljščice, *Pseudostellario-Carpinetum*, ter doba in evropske gomoljščice, *Pseudostellario-Quercetum*.

Gozd zunaj rezervata je gospodarsko izkoriščen, kar je videti tudi po drobnejših drevesih, drevesna sestava je podobna kot v zavarovanem delu, ponekod so kot primes posamezne smreke in jelke. Na vzhodnem delu pragozda je manjše močvirje Trstenik.

Po ornitološki plati je Krakovski gozd slabo raziskan, objavljenih je le nekaj krajših prispevkov. Pričujoči prispevek temelji na 11 terenskih pregledih od leta 1974 do 1990. Kvantitativna analiza je bila opravljena po metodi transekta, z zapisovanjem lateralne distribucije osebkov posameznih vrst (Emlen 1971). V pragozdu so bili opravljeni štirje transekti v dolžini 2 km, v okoliškem gozdu pa trije po 2 km. Za transekt, popisano 18. 4. 1975, podajamo samo prisotnost vrst.

V tabeli 1 je podana prisotnost (x) oziroma stopnja dominantnosti vrst (D%), ki je izračunana na osnovi števila registriranih osebkov brez valorizacije glede detektibilnosti vrst. Za gozdni predel so izven popisov transektov zbrani podatki še za naslednje vrste: *Accipiter gentilis*, *Aquila pomarina* (gnezdo na visokem dobu v pragozdnem delu), *Columba palumbus*, *Strix uralensis*, *Upupa epops*, *Turdus viscivorus*, *Corvus cornix* in *Corvus corax*.

Omenjamo 69 vrst ptičev, od teh jih najmanj 40 gnezdi v pragozdnem delu z bližnjo okolico. V bližnjem močvirskem predelu Trstenik z okolico je nadaljnjih 12 vrst gnezdilcev.

Spisek vrst, ugotovljenih v gozdnem rezervatu in bližnji soseščini, dopolnjujemo še s podatki iz literature: *Haliaeetus albicilla* in *Tringa ochropus*. Vsekakor zanimivo je opazovanje kraljevega orla *Aquila heliaca*, ki je po meni poznanih podatkih edino opazovanje v Sloveniji. Žal ni fotografsko dokumentirano, ostal je le zapis v terenski beležnici. Zapisa še ni preučila komisija za redkosti.

Favnistično zanimiva je ugotovitev kozače *Strix uralensis*, za katero je pri nas razmeroma malo

podatkov. Opazovanje pa je zanimivo tudi po ekološki plati, glede na habitat, ki ga naseljuje. Ugotovitev kozače pa je zanimiva tudi zato, ker isti habitat naseljuje lesna sova *Strix aluco*. Vsekakor bo treba posvetiti več pozornosti proučevanju odnosov obeh vrst v Krakovskem gozdu.

Ekološko zanimivo je gnezdenje črne žolne *Dryocopus martius* in dolgoprstega plezalčka *Certhia familiaris* v hrastovem gozdu.

Od prizadetih vrst gnezdi v Krakovskem gozdu *Ciconia nigra*, *Pernis apivorus* in *Perdix perdix*, od ranljivih *Accipiter gentilis* (?), *Buteo buteo*, *Columba oenas*, *Streptopelia turtur*, *Picus canus*, *Dryocopus martius*, *Dendrocopos medius*, *Dendrocopos minor*, *Lanius collurio*, *Locustella fluviatilis*, *Sylvia communis*, *Ficedula albicollis* in *Sitta europaea*. Od redkih vrst so tu *Aquila pomarina*, *Strix uralensis* in *Locustella luscinioides*. Zaradi ornitološkega pomena, predvsem sta tu številčno bogati populaciji vrst *Dendrocopos medius* in *Ficedula albicollis*, je Krakovski gozd uvrščen na spisek za ptiče evropsko pomembnih predelov (Important Bird Areas in Europe).

SUMMARY

The so-called Krakovian Forest is some 7,000 ha large forest complex, representing the extreme western part of once huge oak forests stretching along the Sava and Danube rivers. In the heart of this forest (alt. ranging from 150 to 161 m) there is a 40,5 ha large region with well preserved characteristics of a virgin forest which was in 1952 abandoned as a managed forest reserve. This part of the Krakovian Forest is overgrown predominantly with gigantic century-old oaks and hornbeams, while its undergrowth is rather poor. From the phytoassociation point of view, the reserve belongs to the associations of *Pseudostellario - Carpinetum* and *Pseudostellario - Quercetum*.

The forest outside this reserve is managed and exploited, what is indicated by some smaller trees there. Its tree structure is similar as in its protected part, except that some pines and firs can be seen scattered around. In the eastern part of the virgin forest there is a small swamp called Trstenik.

From the ornithological point of view the Krakovian Forest has been researched rather poorly,

so that only a few articles have been published about it so far. This particular contribution is based on 11 field mappings carried out from 1974 to 1990. The quantitative analysis was made as per transection method, by registering lateral distribution of individuals belonging to various species (Emlen 1971). In the virgin forest four transects were made in the length of 2 km each, and three equally long transects in its surrounding forest. Regarding the transect made on April 18th 1975, only the species presence is detailed.

Table 1 indicates presence (x) and degree of dominance of species (D %), calculated on the basis of the number of registered individuals with no valorization concerning the species detectibility. As far as the forest region is concerned, data on the following species were also gathered outside the above mentioned transects: *Accipiter gentilis*, *Aquila pomarina* (a nest in a tall oak in the forest region), *Columba palumbus*, *Strix uralensis*, *Upupa epops*, *Turdus viscivorus*, *Corvus cornix* and *Corvus corax*.

Sixty-nine species are listed herewith, of which 40 breed in the virgin forest region and its immediate surrounding. In the nearby swamp of Trstenik and its vicinity further 12 breeding species were registered.

The list of species established in the forest reserve and its surrounding is supplemented with some data taken from literature: *Haliaeetus albicilla* and *Tringa ochropus*. A very interesting was surely the observation of Imperial Eagle (*Aquila heliaca*), for as far as I know this has been the only observation of this species in Slovenia so far. Unfortunately it was not appropriately documented, i. e. photographed, what means that only a written record has remained in my field notebook. Report has not been yet studied by the Rarities Committee.

Faunistically interested is the observation of Ural Owl (*Strix uralensis*) about which relatively little is known in our country. The observation, however, is also interesting from the ecological point of view, namely due to the natural environment it inhabits. The bird is also interesting because its habitat is shared by Tawny Owl (*Strix aluco*). It would be therefore necessary for us to devote some more attention to the study of relations existing among these two species in the Krakovian Forest.

Ecologically interesting is also breeding of Black Woodpecker (*Dryocopus martius*) and Treecreeper (*Certhia familiaris*) in the oak forest.

Of the endangered species there breed, in the Krakovian Forest, *Ciconia nigra*, *Pernis apivorus* and *Perdix perdix*. The vulnerable species there are: *Accipiter gentilis* (?), *Buteo buteo*, *Columba oenas*, *Streptopelia turtur*, *Picus canus*, *Dryocopus martius*, *Dendrocopos medius*, *Dendrocopos minor*, *Lanius collurio*, *Locustella fluviatilis*, *Sylvia communis*, *Ficedula albicollis* and *Sitta europaea*.

Rare in this region are *Aquila pomarina*, *Strix uralensis* and *Locustella luscinioides*. Because of its ornithological significance – the richest populations here are the ones belonging to the *Dendrocopos medius* and *Ficedula albicollis* species – the Krakovian Forest has been put on the list of the Important Bird Areas in Europe.

*Janez Gregori, Podkoren 72, 64280
Kranjska Gora*

OB RAZISKOVALNI AKCIJI KOSEC V SLOVENIJI

Glavnina letošnjega terenskega dela, nočnega prisluškovanja in štetja, je že za nami. Ostal nam je le dober teden (do 10. julija), da obiščemo še neraziskane travnike, zlasti v hribih, kjer se planinska sezona bliža vrhuncu. Že prvi terenski popisi v maju so potrdili izkušnje iz drugih evropskih držav: Za preštevanje koscev je primeren izključno nočni čas, približno med 00. in 03. uro. Na področjih, kjer je koscev veliko, se ti sicer oglašajo tudi ob drugih urah, vendar le občasno in naključno. Še pomembnejše je, da samci čez dan prehodijo velike razdalje in nas tako lahko zavedejo, medtem ko se ponoči držijo nekje sredi svojega teritorija in nepretrgoma »brusijo«. Kjer je koscev malo, pa se navadno podnevi sploh ne oglašajo, tako da jih lahko registriramo le ponoči.

Kratka poročila o prešteti koscih in njihovih prebivališčih (navodila so bila poslana z majsko društveno pošto) pričakujemo do 1. septembra na naslovu koordinatorja, kjer je mogoče dobiti tudi vse informacije o poteku in rezultatih akcije. Večji kot bo odziv, boljše bomo naše kosce spoznali in jih tako lahko učinkoviteje varovali.

koordinator: *Peter Trontelj, Cesta na Laze
27, 61000 Ljubljana*

